

Το κίνημα του νέου επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών

Βάιος Γκρίτζιος

Δάσκαλος,

Med, Υποψήφιος Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών, Υπότροφος Ι.Κ.Υ.

Εισαγωγή

Η επαγγελματική ομάδα των εκπαιδευτικών κατέχει εστιακή (cross) θέση-κλειδί, στην οποία συμπίπτει το ενδιαφέρον όλης της κοινωνίας: *στη διαμόρφωση των μελλοντικών γενεών*. Στον κοινωνικό αυτόν κόμβο κινητοποιούνται οι δυνάμεις οι οποίες ωθούν στη διατήρηση του παραδοσιακού ενάντια σε αυτές που εργάζονται για το καινούριο.

Οι εκπαιδευτικές πολιτικές των αναπτυγμένων χωρών στην προσπάθειά τους να εναποθέσουν την εκπαίδευση στον κόσμο της μετανεωτερικότητας, της ποικιλίας, της συνθετότητας, της αβεβαιότητας και της καινοτομίας, φαίνεται ότι αποφάσισαν να τελειώσουν με το «χτεσινό» εκπαιδευτικό παράδειγμα. Έτσι, προτείνεται με επίταση η αλλαγή των καθιερωμένων στάσεων, ρόλων και αρμοδιοτήτων. Η καινοτομία απαιτεί δημιουργικότητα, φαντασία, αυτονομία και ανάληψη ρίσκου. Για να ανταποκριθεί το εκπαιδευτικό σύστημα σε αυτές τις ανάγκες, πρέπει να έχει τα ίδια χαρακτηριστικά. Η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου εξαρτάται από την ποιότητα του δασκάλου, που αποτελεί την καρδιά της πρωτοβουλίας και της καινοτομίας. Ο ρόλος και η θέση των εκπαιδευτικών διέρχονται από ένα μεταβατικό στάδιο, ενώ καταγράφεται η ανησυχία για την αποτελεσματικότητα της διδακτικής πράξης, των μεθοδολογικών προσεγγίσεων, των αναλυτικών προγραμμάτων, των διαχειριστικών και οργανωτικών διαδικασιών και του υποστηρικτικού υλικού. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού υπόκειται σε ριζικές μεταβολές: ο δάσκαλος γίνεται οδηγός, σύμβουλος και διαμεσολαβητής του πνεύματος της διαβίου μάθησης. Ο δάσκαλος καλείται να αναπτύξει ειδικές δεξιότητες – «κλειδιά», που θα τον καταστήσουν «ειδικό επαγγελματία δάσκαλο». Στην εποχή που ζητά καινοτόμες μεθοδολογίες και νέες διδακτικές προσεγγίσεις, χρέος του δασκάλου είναι να ενθαρρύνει την ικανότητα ανάπτυξης και εφαρμογής ανοιχτών και ευρείας συμμετοχής μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης: μάθηση για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης, της επίλυσης προβλήματος, μάθηση για τη μετα-μάθηση, κατανόηση και φρο-

ντίδα για όλους τους μαθητές (Τριλιανός, 1997, σ. 147). Η επιτάχυνση, εξάλλου, των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, σε συνδυασμό με τις ραγδαίες εξελίξεις στην επιστημονική-τεχνολογική πρόοδο, απαιτούν από τον εκπαιδευτικό διαρκή επιστημονική ενημέρωση και αντίστοιχη επαγγελματική ευαισθητοποίηση.

1. Η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης

Κάθε επάγγελμα υψηλού κύρους και αναγνώρισης έχει ένα σύστημα μέσω του οποίου τα μέλη του μπορούν να τελειοποιήσουν τις δεξιότητες, να βελτιώσουν την πρακτική τους, να παραμείνουν ενημερωμένα σε θέματα επιστημονικής γνώσης, τεχνολογίας, πληροφόρησης και να συμμετάσχουν στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι. Γιατροί, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, οικονομολόγοι, μηχανολόγοι και άλλοι επαγγελματίες συχνά συμμετέχουν σε σεμινάρια, επιδιώκουν να πάρουν πρόσθετα ανώτατα πτυχία ή πιστοποιήσεις και λειτουργούν ως ή εργάζονται με μέντορες. Οι επαγγελματίες στους περισσότερους τομείς δικτυώνονται με συναδέλφους, διεξάγουν έρευνες και μιλούν σε ειδικούς για τις νέες τάσεις, τα προβλήματα και τα σχέδια βελτίωσης (Garet, Porter, Desimone και Yoon 2001, σ. 916· Καλαϊτζοπούλου, 2001, σ. 25).

Αυτές οι ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη και ανανέωση παρουσιάζονται συχνά εντός του επαγγελματικού χώρου και ενσωματώνονται στην καθημερινή ζωή του επαγγελματία. Οι ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης δεν ωφελούν μόνο το άτομο στη διαμόρφωση και εκτέλεση του επαγγέλματός του, αλλά διασφαλίζουν επίσης το ότι γίνεται χρήση των πιο αποτελεσματικών προσεγγίσεων. Μάλιστα, η ικανότητα των επαγγελματιών να εμπλακούν σε συνεχιζόμενη, υψηλής ποιότητας επαγγελματική ανάπτυξη αποτελεί χαρακτηριστικό των οργανισμών εκείνων που είναι γνωστοί για την υψηλή τους απόδοση και οι οποίοι χαίρουν, όχι τυχαία, της εμπιστοσύνης του κοινού (Tippelt, 1999, σ. 39:40).

Ο περιεκτικός όρος *επαγγελματική ανάπτυξη* απαντά σχεδόν αποκλειστικά στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία και αναφέρεται σε πολλές λειτουργίες και δραστηριότητες, τελικός σκοπός των οποίων είναι η επαγγελματική και η προσωπική ανάπτυξη ατόμων που ανήκουν σε ένα συγκεκριμένο επαγγελματικό κλάδο ή επαγγελματικό χώρο (Δασκολιά, 2000, σ. 19).

Εξετάζοντας τις ευκαιρίες μάθησης και γνωστικής ανανέωσης, και τους τρόπους επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, διαπιστώνουμε ότι εξελίσσονται:

- διαβάζοντας καινούργιες ιδέες,
- προβαίνοντας σε αναστοχασμό, ανασυνθέτοντας αυτό που κάνουν μέσα στην τάξη,
- πειραματιζόμενοι με την πρακτική τους,
- μέσα από την επαφή με πολλούς άλλους, που έχουν γνώσεις και εμπειρίες σε θέματα διδασκαλίας και μάθησης,

- παρακολουθώντας μαθήματα, κάνοντας μεταπτυχιακές σπουδές, συμμετέχοντας σε επιμορφωτικά σεμινάρια,
- από την αλληλεπίδραση με τους μαθητές, παίρνοντας ανατροφοδοτικές πληροφορίες για τη διδασκαλία και την αποδοτικότητα των μεθόδων, μέσων και υλικών,
- από άλλους συναδέλφους στο χώρο του σχολείου και έξω από αυτόν (Rodgers και Pinnell, 2002, σ. 6-8· Mac Gilchrist, Myers και Reed, 1997, σ. 54-62).

Πιο συγκεκριμένα, στον εκπαιδευτικό χώρο η *επαγγελματική ανάπτυξη*, ένας όρος με ευρύτητα και πολυσημία, χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει κάθε δραστηριότητα ή διαδικασία που αποσκοπεί στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου μέσω της διαρκούς απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αντιλήψεων του εκπαιδευτικού που αφορούν τόσο τη διδακτική πράξη όσο και το σύνθετο επαγγελματικό του ρόλο με τις κοινωνικές του προεκτάσεις και συνέπειες. Στη διαδικασία αυτή συνυπολογίζονται και συμμετέχουν το σύνολο των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δασκάλου, όπου περιλαμβάνονται οι σκέψεις, οι αντιλήψεις, οι ερμηνείες, οι πεποιθήσεις και οι αξίες που επιδρούν και διαμορφώνουν την πρακτική του (King, 1999, σ. 109-110).

Για πολλούς μελετητές η επαγγελματική και η προσωπική ανάπτυξη δεν είναι εύκολο να διαχωριστούν, αλλά συμβαδίζουν και αλληλοπροσδιορίζονται (Ματσαγουράς, 1999, σ. 35). Επομένως, ο όρος επαγγελματική ανάπτυξη έχει διττή διάσταση, αφού θεωρείται ισοδύναμος με τη διαδικασία της συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης και σταδιοδρομίας του εκπαιδευτικού, αφενός, και συμπεριλαμβάνει την ανάπτυξη της προσωπικότητας, αφετέρου. Οι διαστάσεις αυτές παραπέμπουν στις μαθησιακές διεργασίες που θα βοηθήσουν τον δάσκαλο να αντιμετωπίσει άμεσα και αποτελεσματικά τα ουσιαστικά προβλήματα που συναντά καθημερινά κατά την αντιπαράθεσή του με το διαρκώς μεταβαλλόμενο εργασιακό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον (EURYDICE, 1995, σ. 8:9).

Διευρύνοντας τον παραπάνω ορισμό από την άποψη του εύρους των πηγών μάθησης, της χρονικής ακολουθίας και συνέχειας, η έννοια της *επαγγελματικής ανάπτυξης* περιλαμβάνει το σύνολο των τυπικών και άτυπων μαθησιακών εμπειριών που αποκτά ο εκπαιδευτικός κατά την περίοδο της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας μέχρι την αφυπηρέτησή του από τον επαγγελματικό στίβο. Πρόκειται για το σύνολο των συστηματικών δραστηριοτήτων εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των δραστηριοτήτων της μη-κατευθυντικής εμπειρικής μάθησης στο χώρο εργασίας (Παπαναούμ, 2003, σ. 60).

2. Αναγκαιότητα επαγγελματοποίησης του διδακτικού επαγγέλματος

Για πολλά χρόνια, ακόμη και σήμερα, στο όνομα της επίκλησης άσκησης λειτουργήματος και όχι επαγγέλματος επιχειρείται από τη μεριά της Πολιτείας η μη ικανοποίηση μιας σειράς δίκαιων κατά βάση αιτημάτων του κλάδου των δα-

σκάλων. Από την πλευρά του συνδικαλιστικού οργάνου των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Δ.Ο.Ε.) η ίδια επίκληση γίνεται για την υποστήριξη των ίδιων αιτημάτων. Η επίκληση της άσκησης λειτουργήματος αποτελεί παγίδα στην επιδίωξη του κλάδου για αναγνώριση του κύρους των δασκάλων, τη βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού και την αύξηση των οικονομικών απολαβών. Για την αναγκαιότητα επαγγελματοποίησης του διδακτικού επαγγέλματος υποστηρίζεται ότι τις τελευταίες δεκαετίες σε πολλές χώρες της Ευρώπης σημειώθηκαν βήματα ποιοτικής αναβάθμισης των Παιδαγωγικών Σχολών και των Επιστημών της Αγωγής. Στη χώρα μας με την κατάργηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και την ίδρυση Πανεπιστημιακών Τμημάτων, την αναβάθμιση των σπουδών, τον εκσυγχρονισμό της μετεκπαίδευσης, την ίδρυση και λειτουργία μεταπτυχιακών κύκλων σπουδών, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού βρίσκεται σε μια διαδικασία μετάβασης από ημιεπάγγελμα σε επάγγελμα με αναγνωρισμένο κοινωνικό κύρος.

Το επάγγελμα έχει, τώρα, τα εξής προσδιοριστικά στοιχεία: (α) είναι κοινωνικό έργο, (β) προϋποθέτει ειδική βασική επαγγελματική εκπαίδευση, (γ) προϋποθέτει ένα βαθμό αυτονομίας στην άσκηση του έργου, (δ) στηρίζεται σε ένα *corpus* εσωτερικής γνώσης και (ε) απαιτεί συνεχή ενημέρωση και επιμόρφωση (Μαυρογιώργος, 2003, σ. 356· Ξωχέλλης, 1991, σ. 84-86).

Η επαγγελματοποίηση του διδακτικού επαγγέλματος πηγάζει, εξάλλου, από το γεγονός ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σε μια διαδικασία ένταξης σε έναν ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό χώρο, ο οποίος ακολουθεί μια πορεία διαμόρφωσης και αναζήτησης ταυτότητας (Δούκας, 2000, σ. 17). Η ενεργός συμμετοχή στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό γίνεσθαι και η εξέταση του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού λόγου οδηγούν στη διαπίστωση πως επιδιώκεται η ανάπτυξη μιας κοινής επαγγελματικής ταυτότητας των Ευρωπαίων εκπαιδευτικών στη βάση ενός *ανοιχτού επαγγελματισμού* (Καλαϊτζοπούλου, 2001, σ. 76). Με βάση το μοντέλο αυτό, ο εκπαιδευτικός πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευελιξία και προσαρμοστικότητα στα νέα εκπαιδευτικά και κοινωνικά δεδομένα, να είναι ανοιχτός στις νέες εξελίξεις, να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωσή τους. Και θα πρέπει να αντιλαμβάνεται τόσο την αρχική όσο και την ενδοϋπηρεσιακή του κατάρτιση ως αναπόσπαστα μέρη της επαγγελματικής του ανάπτυξης, η οποία έχει ένα διαβίου χαρακτήρα. Η υιοθέτηση ενός νέου σχήματος επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών κρίνεται απαραίτητη σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο, που κινείται από τη βιομηχανική εποχή στην εποχή της πληροφορίας και από τη νεωτερικότητα στην απροσδιοριστία και τη μη προβλεψιμότητα της μετανεωτερικότητας (Hall, Held και McGrew, 2003, σ. 429 και 477· EURYDICE, 1995, σ. 7).

Τα τελευταία χρόνια, μέσα στην ευρύτερη αλλαγή που σημειώθηκε σε σχέση με το ρόλο των επαγγελματιών που εργάζονται σε ποικίλα εργασιακά περιβάλλοντα, παρατηρείται μία στροφή στον τρόπο προσέγγισης του επαγγέλματος του

εκπαιδευτικού και στην αντίληψη του ρόλου του ως επαγγελματία (Terhart, 1998, σ. 433). Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση οι εκπαιδευτικοί, όπως και οι υπόλοιποι επαγγελματίες, οφείλουν να συνδυάζουν την τεχνική και τις εξειδικευμένες γνώσεις με την ανάληψη ενός κοινωνικού ρόλου ελέγχου της εργασιακής διαδικασίας. Η γνώση αντιμετωπίζεται ως μια συνεχιζόμενη δυναμική διαδικασία, η οποία καθιστά τους επαγγελματίες/εκπαιδευτικούς ικανούς να παίρνουν μόνοι τους τις αποφάσεις που τους αφορούν και ευέλικτους στην αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων συνθηκών. Ως επαγγελματισμός, συνεπώς, ορίζεται η ικανότητα του εκπαιδευτικού να εντάσσει τη διδασκαλία του σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και να ενδιαφέρεται για τρέχουσες εξελίξεις των επιστημών της αγωγής (Παπαναούμ, 2003, σ. 53). Πιο συγκεκριμένα, το κίνημα για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών διεκδικεί την αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού ως επαγγελματία που κατέχει εξειδικευμένες γνώσεις, οι οποίες του επιτρέπουν να ασκεί το διδακτικό έργο με υπευθυνότητα και να επικεντρώνει το ενδιαφέρον του τόσο στην ικανοποίηση των μαθητών του όσο και στη συνεχή ενίσχυση των επαγγελματικών προσόντων του (Powell, 2000, σ. 39). Ως απόρροια του επαγγελματισμού αναμένεται μεγαλύτερη αυτονομία των εκπαιδευτικών, αναβάθμιση του κύρους τους και καλύτερες οικονομικές απολαβές.

Υποστηρίζεται ότι το να είναι κανείς δάσκαλος σήμερα σημαίνει κάτι περισσότερο από το να διδάσκει και να είναι επιφορτισμένος με τις σχετικές υποχρεώσεις. Σημαίνει ακόμα: (α) συνεργασία με άλλους ως μέρος μιας μεγαλύτερης μαθησιακής κοινότητας, (β) ανάληψη συλλογικής ευθύνης για όλους τους μαθητές, (γ) ικανότητα εμπλοκής των γονέων και της τοπικής κοινότητας, (δ) να διαθέτει την ετοιμότητα να αξιολογεί τη δράση του και τα αποτελέσματά της, (ε) να τοποθετείται κριτικά απέναντι στα αποτελέσματα αυτά, (στ) να αναλύει τις μαθησιακές ανάγκες και τα προβλήματα των μαθητών και να δραστηριοποιείται ανάλογα, (ζ) να υποστηρίζεται στις πρωτοβουλίες διαβίου μάθησης.

3. Συμπεράσματα

Σήμερα αναμένεται από τους σύγχρονους δασκάλους να γνωρίζουν τις καινούριες γνώσεις, να εξατομικεύουν την καθοδήγηση για ένα ευρύ πληθυσμό μαθητών, να βοηθούν όλους τους μαθητές να επιτυγχάνουν υψηλή απόδοση, να εισάγουν νέες τεχνολογίες στην τάξη, να είναι ειδικοί στην ανάπτυξη και εξέλιξη των μαθητών, να βοηθούν στη διαχείριση του σχολείου και να προσεγγίζουν τους γονείς και την κοινότητα, να εργάζονται συνεργατικά.

Στο πλαίσιο του κινήματος του νέου επαγγελματισμού, ο δάσκαλος μεταβάλλεται σε πρωταγωνιστή και φορέα αλλαγής, που συμβάλλει στην εισαγωγή μιας καινοτομίας και δημιουργεί τις προϋποθέσεις και τις νοοτροπίες, ώστε οι έννοιες διδασκαλία, μάθηση, συνεργασία να αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της επαγγελματικής ζωής, της καθημερινής εργασίας, της μαθησιακής κουλτούρας του σχολείου.

Η επαγγελματική ανάπτυξη γίνεται στρατηγική που δημιουργεί το κατάλληλο περιβάλλον και τρόπο σκέψης που προωθεί το επαγγελματικό καινοτομικό ήθος, για την παρακίνηση του συνόλου των φορέων σε συλλογικές μορφές διαρκούς πρωτοβουλίας και αλλαγής. Οι εκπαιδευτικές αλλαγές δεν νοούνται χωρίς την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των εκπαιδευτικών. Οι αποφάσεις που αγνοούν την άποψη και την συμμετοχή των εκπαιδευτικών δεν έχουν προϋποθέσεις επιτυχίας και καταλήγουν μοιραία τις περισσότερες φορές σε αποτυχία.

Αν αυτά είναι απαραίτητα σήμερα για τους δάσκαλους, τότε πρέπει να τους αποδοθεί ο σεβασμός που θα πρέπει να συνοδεύει αυτές τις απαιτητικές και σημαντικές ευθύνες, και να αναβαθμιστούν το κύρος και οι οικονομικές απολαβές του εκπαιδευτικού επαγγέλματος (Stoll, Fink και Earl, 2003, σ. 80).

Βιβλιογραφία

- Δασκολιά, Μαρία-Καλομοίρα: *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 2000.
- Δούκας, Χ.: *Η παιδεία στην κοινωνία της πληροφορίας*, Γρηγόρη, Αθήνα 2000.
- EURYDICE: *Η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις χώρες της ΕΖΕΣ*, Αθήνα 1995.
- Garet, M. – Porter, A. – Desimone, L. – Yoon, K.: What Makes Professional Development Effective? Results from a National Sample of Teachers, *American Educational Research Journal*, v. 38, n. 4, 2001.
- Gilchrist, B. – Myers, K. – Reed, J.: *The Intelligent School*, Paul Chapman Publishing, London 1997.
- Hall, S. – Held, D. – McGrew, A.: *Η νεωτερικότητα σήμερα* (μτφρ. Τσακίρης, Θ. και Τσακίρης, Β.), Σαββάλας, Αθήνα 2003.
- Καλαϊτζοπούλου, Μ.: *Ο εκπαιδευτικός ως στοχαζόμενος επαγγελματίας*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2001.
- King, E.: Education Revised for a World in Transformation, *Comparative Education*, v. 35, n. 2, 1999.
- Ματσαγγούρας, Η.: *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας*, τ. Α', Gutenberg, Αθήνα 1999.
- Ξωχέλλης, Π.: Βασική εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα. Διαπιστώσεις και προτάσεις, *Φιλολογος* τ. 64, 1991.
- Παπαναούμ, Ζ.: *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2003.
- Powell, L.: Realising the value of self-assessment: the influence of the Business Excellence Model on Teacher Professionalism, *Association for Education in Europe*, v. 25, n. 3, 2000.
- Rodgers, E., – Pinnel, G.: *Learning from Teaching in Literacy Education*, Heinemann, Portsmouth 2002.
- Stoll, L. – Fink, D. – Earl, L.: *It's About Learning*, Routledge Falmer, London 2003.
- Τριλιανός, Α.: *Η κριτική σκέψη και η διδασκαλία της*, Αθήνα 1997.
- Tippelt, R.: Συστήματα της διαβίου μάθησης και της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, στο: *Πρακτικά του Θ' Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου της Π.Ε.Ε.*, Ατραπός, Βόλος 1999.
- Terhart, E.: Formalised Code of Ethics for Teachers: between professional autonomy and administrative control, *European Journal of Education*, v. 33, n. 4, 1998.
- Χατζηπαναγιώτου, Π.: *Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: ζητήματα οργάνωσης, σχεδιασμού και αξιολόγησης*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2001.